

Ханик-Посполітак Роксолана Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права

Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ПРОЄКТ ЗАКОНУ ПРО КОЛЕКТИВНІ ТРУДОВІ СПОРИ: ЩО НОВОГО У ВРЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВОГО СПОРУ БЕЗ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ¹

Анотація. Тези стосуються аналізу положень проєкту Закону про колективні трудові спори щодо запровадження нових способів альтернативного врегулювання таких спорів. Здійснено коротке порівняння з чинним Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». Зазначено, що на цей момент неможливо стверджувати, чи запропоновані в законопроєкті альтернативні способи вирішення трудових спорів справді будуть дієвими та ефективними.

64

В умовах війни в Україні важливо знайти баланс інтересів між працівниками і роботодавцями, між економічними інтересами організацій, які захищають інтереси працівників, і бізнесом. Баланс має забезпечуватися в різний спосіб, у тому числі, а можливо й насамперед, через

¹ Публікацію підготовлено в рамках НДР «Справедливий перехід: Право на працю після війни. Гідна праця та повоєнна економіка України» (реєстраційний номер 0124U003120 від 24.05.2024), яка виконується за рахунок фінансування МОН у рамках міжнародного науково-технологічного білateralного співробітництва відповідно до Протоколу Чотирнадцятого засідання німецько-української робочої групи з науково-технологічного співробітництва між Міністерством освіти і науки України та Федеральним міністерством освіти та наукових досліджень Німеччини від 9 листопада 2023 р. і додатка до нього від 1 лютого 2024 р.

закріплення на законодавчому рівні положень про відповідні механізми / інструменти / способи, які це могли б гарантувати. В іншому випадку це неминуче призведе до конфлікту та можливого подальшого переростання в спір, що вирішуватиметься в судовому порядку.

Статистика кількості розгляду трудових спорів в Україні є досить значною. Незважаючи на воєнний стан, кількість трудових спорів, які розглядають у судах, не зменшується. Чотири роки поспіль трудові спори перебувають на третьому місці за кількістю серед усіх категорій розглянутих судом справ ². Але інколи ці спори не є чисто індивідуальними, зокрема у випадку укладення колективних трудових договорів.

Розгляд спору в суді — це, як правило, довго, дорого, і не завжди результат задовольняє обидві сторони конфлікту. Саме тому важливою є можливість знайти компроміс між учасниками конфлікту без звернення до суду.

Способи альтернативного вирішення колективних трудових спорів нині прописано в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» ³ (далі — чинний Закон). Маємо констатувати, що чинний Закон є достатньо застарілим (навіть незважаючи на останні зміни 2024 р.), оскільки, як відомо, його ухвалено ще далекого 1998 р. Відповідні положення щодо несудових способів вирішення спорів не зазнали жодних змін із моменту прийняття чинного Закону. Чинний Закон передбачає такі позасудові способи: примирна комісія, незалежний посередник, трудовий арбітраж.

² З усім навантаженням, зокрема щодо трудових спорів, в умовах воєнного стану судова система впорається / Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1345673/> (дата звернення: 09.02.2025).

³ Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). Закон України № 137/98-ВР від 03.03.1998 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.02.2025).

На жаль, немає повної статистики щодо ефективності застосування чинного Закону, зокрема щодо альтернативних способів вирішення трудових спорів. Державна служба статистики України на базі даних Національної служби посередництва і примирення (НСПП) надала інформацію (статистику) про кількість колективних трудових спорів⁴. Однак статистика дуже застаріла. На офіційному сайті НСПП є лише інформація, що НСПП у період з 24 лютого 2022 р. до 29 лютого 2024 р. сприяла вирішенню 207 колективних трудових спорів⁵.

Тому абсолютно логічним є розроблення нового законопроекту про колективні трудові спори⁶ (далі — Законопроект). Отже, як бачимо, з назви зникло слово «конфлікт». Однак не вважаємо це чимось принциповим. Та й у чинному Законі «спір» і «конфлікт» розглядалися як тотожні поняття.

Важливіше, що змінилося з погляду способів, які можуть бути застосовані для вирішення трудового спору без звернення до суду. Законопроектом закріплено такі альтернативні способи вирішення колективних трудових спорів: переговори, трудова медіація, трудовий арбітраж. Отже, уже в Законопроекті не передбачено примирну комісію та незалежного посередника. Надалі залишається трудовий арбітраж і з'являються нові різновиди альтернативного вирішення трудових спорів — це переговори і медіація (або, як її названо в Законопроекті, — трудова меді-

⁴ Колективні трудові спори. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/stv/stv_u/kts_u.htm (дата звернення: 09.02.2025).

⁵ Соціальний діалог в Україні в період воєнного стану. Бюлетень НСПП. 2024. Вип. № 1. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/1_2024%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf.

⁶ Проект Закону про колективні трудові спори. Проект закону № 12034 від 16.09.2024 / Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44879> (дата звернення 09.02.2025).

ація), яка набуває обертів в Україні. Застосування медіації при врегулюванні трудових спорів абсолютно відповідає й положенням Закону України «Про медіацію» (частина 1 статті 3) ⁷.

Саме трудовий арбітраж і трудову медіацію також найчастіше застосовують при вирішенні трудових спорів у світі. Щоправда, їх не називають «трудовими», а просто «арбітраж» і «медіація». Це засвідчує дослідження, проведене Міжнародною організацією праці у 2020 р. ⁸

На думку Л. Менів, «інститут медіації є позитивним законодавчим рішенням в Україні, що скоротить тривалість трудових спорів, видатки на судочинство із державного бюджету, зменшить завантаженість судів» ⁹. Однак можна погодитися з думкою, що «медіація як альтернативний спосіб вирішення трудових спорів сьогодні в Україні недостатньо популярний, як в інших провідних країнах світу» ¹⁰.

Тому чи буде прийнято Законопроект, а що найголовніше, чи буде закладено у Законопроекті справді дієві та ефективні альтернативні способи вирішення трудових спорів, покаже час.

67

⁷ Про медіацію. Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення 09.02.2025).

⁸ Individual and Collective Labour Dispute Settlement Systems – A Comparative Review. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@travail/documents/publication/wcms_760828.pdf.

⁹ Менів Л. Д. Урегулювання трудових спорів шляхом медіації. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2022. Вип. 71. С. 185.

¹⁰ Мельник В. П. Медіація як альтернативний спосіб вирішення трудових спорів: науково-практичний аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2022. № 1 (24). С. 14.